

ТРИМОР'Я, ЯК ПРИКЛАД ГЕОПОЛІТИЧНОГО ЛІДЕРСТВА

Н.С. Корома

geo.nkoroma@gmail.com

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна*

It will be appropriate to study the modern geopolitical system from the point of view of geopolitical leadership. The example of the Three Seas Initiative clearly demonstrates the realization of the leadership ambitions of global and regional actors in a changing environment, looking for allies and followers.

Keywords: *geopolitical leader, geopolitical leadership of the state, geopolitical system, Ukraine, the Three Seas Initiative.*

Поняття лідерства використовується в різних науках: в соціології, соціальній психології, політології, або управлінні. У геополітиці є два аспекти розгляду лідерства. Перший аспект геополітичного лідерства характеризує політичних лідерів держав, які прагнуть стати міжнародними лідерами. Але далеко не кожен політичний лідер стає геополітичним лідером. Другий аспект пов'язаний з діями на міжнародному рівні, де суб'єктом є власне держава. Політичний лідер країни визначається як людина, яка здатна впливати на політичну поведінку та політичну діяльність всередині країни. Його відрізняють насамперед особисті якості: сильна воля, здатність до адаптації в складних політичних ситуаціях, переконання та віра у свою систему цінностей, готовність до боротьби. Лідером стає той, хто вміє просувати геополітичні інтереси своєї країни на світовій арені, хто вміє формулювати та висувати, а також захищати та просувати відповідну геополітичну стратегію в боротьбі з такими ж сильними лідерами в соціально-психологічному сенсі. Певною мірою, геополітичний лідер, виступає в ролі соціального та політичного менеджера.

Отже, *геополітичний лідер* – це той, хто бере участь не тільки в політичних процесах, соціально-економічному управлінні на національному рівні, у двосторонніх та багатосторонніх міжнародних відносинах, але й помітний своєю впливовістю на глобальному рівні. Геополітичний лідер не лише просуває свої національні інтереси на міжнародній арені, а й вирішує глобальні проблеми людства; не лише підтримує усталений світовий порядок, але також має чітко сформульований план реформатування світу. Варто також зазначити, що геополітичний лідер є не лише прихильником певної доктрини або доктрин, у яких, в межах своєї влади, формулюються положення про національну безпеку, зовнішню, військову та морську політику, але він

також здійснює свою геостратегію, тобто реалізовує ці положення в умовах, які змінюються, шукає союзників, послідовників та визначає опонентів. Виступаючи національним політичним лідером, він також виконує функції на найвищому, глобальному рівні політичної діяльності. За масштабом можна виділити три рівні геополітичного лідерства:

- *глобальне лідерство* - це лідерство на міжнародному, світовому рівні.
- *регіональне лідерство* - це лідерство в певному регіоні світу.
- *національне лідерство* - лідерство в межах території однієї країни, яке прийнято називати політичним лідерством.

Характерно, що якщо статус політичного національного лідера майже завжди є найвищим у його країні, то статус геополітичного лідера не обов'язково є найвищим у світі і залежить від геополітичного статусу його країни. *Геополітичне лідерство держави* важливо відрізнити від глобального панування. Панування означає домінування однієї держави над іншими державами. Але геополітичне лідерство виникає закономірно, внаслідок встановлення «першого серед рівних» типу відносин і воно не означає повне підпорядкування, а сприймається країнами як звичайна поступка сильнішому, але доброзичливому партнеру. Глобальне домінування ж передбачає постійний наголос на своєму домінуючому становищі, примус до дотримання вказівок усіма «керованими» країнами та включає всі види тиску: фінансовий, економічний, дипломатичний, політичний, а також тиск військової присутності тощо. Таким чином, геополітичне лідерство держави - це активне її позиціонування як сильної, здатної захищати національні інтереси, діяти відповідно до визначеної стратегії розвитку, протистояти загрозам, здатної себе захистити, здатної врегульовувати конфлікти ще на початковій фазі, або взагалі не допускати їх виникнення або поширення. На роль геополітичного лідера в регіоні, в світовій геополітичній системі загалом, може претендувати не одна держава, чи союз держав.

Сучасну геополітичну систему можна характеризувати з різних позицій, але в контексті даного дослідження логічно буде оцінка з точки зору геополітичного лідерства. Так, розвиток ситуації в Європі та у світі неможливий без участі європейських лідерів – Німеччини та Франції. Саме керівники цих держав завдали нового імпульсу геополітичному мисленню як в європейських країнах-партнерах, так і сформували сигнал для наддержав, що впливають на формування світової геополітики – США і Китаю.

Провідна міжнародна коаліція проти Іраку в 1991 році продемонструвала світове лідерство США в рамках *однополярної* системи, але поява деяких інших великих держав як серйозних суперників вказувала на потенційну світову тенденцію до *багатополюсної* системи настільки, що деякі вчені передбачили такий тип міжнародної системи щодо майбутнього світової системи. Тема глобального суперництва за здобуття світової лідерської позиції стала важливим питанням як для топ-менеджменту великих держав, так і для дослідників, котрі вивчають міжнародні відносини. Сполучені Штати як нинішній світовий лідер, намагається зберегти свої міжнародні лідерські позиції. З іншого боку, інші великі держави та об'єднання, а саме Росія, Китай, ЄС, Японія та Індія вважаються головними претендентами на лідерство, якщо не світовому масштабі, то в регіонах географічно близьких. А конфронтація (між США та КНР) розглядається як проблема «балансу сил» та неминуча холодна війна через гегемонічні прагнення Китаю.

В Європі недовіра до Китаю також зростає. Незважаючи на необхідність розширення торгівлі з Китаєм, останній віртуальний саміт ЄС-Китай між Сі Цзіньпіном та представниками ЄС не дав бажаного результату, включаючи очікувану інвестиційну угоду. Ця невдача зумовлена кількома факторами, включаючи поведження Пекіну щодо пандемії, його економічну практику та проблеми прав людини, пов'язані з Гонконгом. Спроба Китаю на домінування на Близькому Сході та в Євразії — це лише одна частина змінної геополітики у світі. Враховуючи геополітичне положення Росії та її можливість забезпечувати енергетичні ринки, Європа насправді не бачить серйозного конфлікту з Росією на горизонті. Однак посягання Росії на територіальну цілісність на теренах Східної Європи, зокрема і в Україні, роблять НАТО тим суб'єктом, який Європа не хоче бачити ослабленим. А Вашингтон погодився взяти участь у «Ініціативі трьох морів» (або Тримор'я) щодо формування економічного, інфраструктурного та цифрового поясу навколо Центральної та Східної Європи і створення відповідно енергетичного та інфраструктурного коридору «Північ-Південь» у регіоні та, врешті-решт, зменшення залежності регіону від російського імпорту енергоносіїв. Попри відсутність серед числа учасників, проєкт Тримор'я виглядає цікавим і для України.

«Ініціатива трьох морів» (Адріатичного, Балтійського та Чорного) - неформальна платформа співробітництва 12 країн Центрально-Східної Європи: чотири країни Вишеградської групи, країни Балтії, Австрію, Хорватію, Румунію, Словенію та Болгарію. Усі держави-

члени, крім Австрії, мають кілька спільних знаменників, таких як недавнє комуністичне минуле та членство в НАТО, отримане до вступу в ЄС» [2].

Ідея проєкту Тримор'я належить польському президенту Анджею Дуді і полягає у розвитку транспортної інфраструктури в ЄС по осі Північ-Південь, яка є на набагато гіршому рівні розвитку у порівнянні із магістралями із орієнтацією Схід-Захід. Це певною мірою визначає економічні відносини між східно- та центральноєвропейськими країнами, які суттєво відстають від рівня відносин цих же країн із Західною Європою. Економічні відносини Півдня і Півночі набагато менш розвинені.

Однак досі залишається незрозумілим – чи є Тримор'я проєктом політичним чи економічним. Всі лідерів країн, що беруть участь у проєкті – доводять, що він має виключно економічну складову. А головне – жодною мірою не є спробою опонувати ЄС. Реалізація навіть частини запланованих проєктів має стати суттєвим стимулом для економік всіх країн регіону. Серед них: транспортні та енергетичні проєкти, зокрема, нові термінали для прийому скрапленого газу. За оцінками багатьох експертів, візит на Варшавський саміт 2017 року тодішнього президента США Дональда Трампа змушує поставити під сумнів економічне спрямування проєкту Тримор'я. Його участь у регіональному форумі, чий інтереси майже не дотичні до американських – скоріш аргумент на користь домінування політичної складової. За такого сценарію, центральноєвропейські країни можуть стати інструментом впливу США на загальноєвропейську політику. Така увага Вашингтона створила підстави говорити про загрозу відновлення поділу між двома Європами і превалюванням інтересів США, а не ЄС. Як наслідок, країни Західної Європи досить довго стримано ставилися до розвитку Ініціативи і сприйняли її як таку, що свідомо чи несвідомо націлена на можливість посилення дезінтеграційних процесів у Євросоюзі. Та актив, що дістався Польщі, використала дуже раціонально, довівши справедливість польських претензій на регіональне лідерство. І з 2015 року (року започаткуванні даної Ініціативи), попри різну інтенсивність роботи на щорічних самітах, Тримор'я перетворилося з ідеї на амбіційний проєкт.

Щодо участі України (як не члена ЄС) на початку досить скептично ставилося польське керівництво міжнародного відомства підкреслюючи, що Ініціативу Тримор'я не варто пов'язувати з геополітикою, оскільки це лише інфраструктурний проєкт. Та Україна все-таки отримала можливість долучитися до окремих з них, таким чином втілюючи

євроінтеграцію не декларативно, а практично. Характерно, що Україна, з-поміж іншого, очікує від євроінтеграції саме інфраструктурного покращення. Окрім цього, проєкт Тримор'я – чудова платформа для налагодження ефективної комунікації із західними сусідами з питань, що становлять взаємний інтерес, буде корисним для посилення позицій України в регіоні Центральної та Східної Європи.

Важливим сигналом є те, що в отриманні Україною статусу спостерігача в рамках даної Ініціативи активно підтримує співзасновник Тримор'я Польща – ця теза була включена в спільну декларацію президентів Анджея Дуди та Володимира Зеленського, підписану в жовтні 2020 року перед Варшавським самітом.

Так, серед 28 нових проєктів, схвалених на Талліннському саміті у 2020 році, чотири передбачають можливу участь України (три проєкти запропонувала Угорщина, один – Польща). «В усіх проєктах Україна наводиться не як учасник, а як партнер. Зокрема, проєкти у сфері диджиталізації, до яких долучена Україна, передбачають створення цифрових платформ, спрямованих на більш ефективно та швидко адміністрування транспортних і логістичних послуг в режимі онлайн шляхом обробки великих обсягів інформації, спостереження у режимі реального часу за станом водних ресурсів в регіоні Тримор'я, цифрове моделювання забруднень води та водовідведення» [1].

Одним із сценаріїв інтеграції України є її політична присутність в даній ініціативі. Для цього національному лідеру варто формувати чітке розуміння унікальності України для реалізації повної включеності в спільні процеси в регіоні та пропонувати свою залученість до спільних інтересів. Це можуть бути пропозиції до посилення комунікації з країнами-сусідами в регіоні для поширення впливу проєктів Тримор'я за межі країн членів ЄС. Також варто акцентувати увагу на геополітичній унікальності України: питання безпеки і сусідства України в регіоні неможливо виключити повністю.

Список використаних джерел:

1. Голуб В. Нові ініціативи Тримор'я: чи є в них місце для України // *Європейська правда. Електронний ресурс.* – Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2020/10/15/7115366/> (дата публікування 15.10.2020).

2. Панченко Ю. Два варіанти для Тримор'я: чому наступний форум важливіший для України за варшавський // *Європейська правда. Електронний ресурс.* – Режим доступу: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2017/07/10/7068310/> (дата публікування 10.07.2017).